

Nr 7.

Av herr **Wagnsson m. fl.**, rörande tiden för ikraftträdandet av lagstiftningen om villkorlig dom m. m. den 22 juni 1939.

När första lagutskottet i utlåtande nr 35 vid 1939 års lagtima riksdag tillstyrkte kungl. propositionen nr 86 med förslag till lag om villkorlig dom m. m., gav utskottet sin fulla anslutning till departementschefens uttalande, att förverkligandet av den i samband härmed föreslagna konsulentorganisationen torde utgöra en väsentlig förutsättning för att lagstiftningen skulle erhålla den praktiska betydelse som vore avsedd; och utskottet förklarade sig vid tillstyrkande av en ny lagstiftning efter de grunder som angäves i propositionen hava utgått från att organisatoriska anordningar komme till stånd i huvudsaklig anslutning till vad sålunda föreslagits. I själva lagförslaget tog sig denna för departementschefen och utskottet samfälliga uppfattning uttryck i bestämmelsen om lagstiftningens ikraftträdande den dag Konungen förordnade. Första lagutskottets utlåtande blev av riksdagen godkänt. Samtidigt beviljades efter tillstyrkan av statsutskottet anslag till den föreslagna konsulentorganisationen att utgå fr. o. m. den 1 januari 1940, då avsikten var att lagen skulle träda i kraft. På grund av det förändrade statsfinansiella läget blevo de planerade åtgärderna beträffande skyddskonsulentorganisationen ej vidtagna och som följd härav ej heller den nya lagstiftningen satt i kraft (se bil. 1 till proposition nr 79 till 1939 års urtima riksdag angående åtgärder för begränsning av statsutgifterna för budgetåret 1939/40). Under andra huvudtiteln i årets statsverksproposition (sid. 83) meddelar justitieministern nu att han i betraktande av rådande förhållanden vid förnyat övervägande nödgats avstå från att för närvarande föreslå att medel ställas till förfogande för reformens genomförande.

Efter riksdagens uttalande förlidet år är det naturligt att justitieministern av angivna förhållanden funnit sig böra draga den slutsats, att med lagstiftningens ikraftträdande får anstå även under nästa budgetår. Skall ett genomförande av lagreformen utan beviljande av några nya medel kunna komma under övervägande, torde alltså initiativ härtill böra tagas inom riksdagen.

Undertecknade ansluta sig helt till den uppfattning om den föreslagna konsulentorganisationens stora betydelse för den nya lagstiftningens genom-

förande, som enligt vad ovan anförts kom till uttryck vid förra riksdagen. Under tider sådana som dem vi nu genomleva är det emellertid uppenbart att man kan bli nödsakad att högst betydligt slå ned sina anspråk på statskassan för de sociala reformerna. Om man ej kan uppnå det bästa, kan man därför bli tvungen att nöja sig med det näst bästa; det bästa får ju inte bli fiende till det goda. Frågan blir därför huruvida den nya lagstiftningen om villkorlig dom även utan konsulentorganisationen skulle tillföra rättsvården sådana nya värden, att den borde få träda i kraft även med en mindre fullkomlig organisation av de sociala arbetskrafterna. Enligt undertecknades mening är detta förhållandet.

Bristerna i den nuvarande villkorliga domen äro allmänt kända och utvecklades närmare vid ärendets riksdagsbehandling förra året. Den stora nyheten i 1939 års lag, den s. k. kvalificerade villkorliga domen, är avsedd att bli ett effektivare medel än den äldre villkorliga domen bland annat och framför allt för ungdomsbrottslighetens bekämpande. Det centrala i den nya lagstiftningen är det omhändertagande av den dömd som med hjälp av den utsedde övervakaren kan äga rum allt under det att han får behålla sin frihet: domstolen kan i samband med den villkorliga domen meddela bestämmelser beträffande den dömdes utbildning, arbetsanställning, vistelseort, bostad och användande av fritid av samma art som de bestämmelser vilka redan nu meddelas när en till ungdomsfängelse dömd på prov utskrivs från ungdomsanstalten och ställes under tillsyn. Eftervården av den på prov utskrivne och det förebyggande omhändertagandet av den villkorligt dömd utgöra sålunda tvenne alldeles likartade behandlingsformer som äsyfta samma mål, förebyggandet av återfall i brott. Skyddskonsulenternas uppgift skulle också varit likartad vid båda behandlingsformerna, i det att de, var och en inom sitt distrikt, skulle biträda de lokala eller centrala vårdorganen med platsanskaffning och med överuppsikten över de villkorligt dömda liksom över dem som utskrivits på prov. Man kan icke säga att konsulentverksamheten skulle varit mera betydelsefull i fråga om vården av de villkorligt dömda än beträffande eftervården av de på prov utskrivna. Ungdomsfängelselagstiftningen har emellertid redan trätt i kraft, och där får man nu tillsvidare reda sig utan konsulenter. Frågan är om detsamma är möjligt beträffande de villkorligt dömda.

Om den nya villkorliga domslagen träder i kraft utan konsulenter, blir följden den, att arbetsanskaffning och överuppsikt får mera decentraliseras och läggas på frivilliga socialt intresserade arbetskrafter inom de olika domkretsarna. Att detta innebär en olägenhet är självklart. Under normala tider skulle man också med iver hava hävdad att konsulenter borde ha tillsatts samtidigt med lagens ikraftträdande. I nuvarande finansiella läge anse vi emellertid, att man tills vidare bör nöja sig med den mindre fullkomliga organisationen och — såsom fallet är vid ungdomsfängelselagens

tillämpning — utnyttja de frivilliga arbetskrafterna hellre än att låta hela gagnet av den nya lagstiftningen anstå.

De nackdelar som medfölja ett uppskov äro bland annat följande. I sådana fall då den kvalificerade villkorliga domen skulle ha kunnat komma till användning med utsikt till gott resultat (d. v. s. med utsikt att förebygga återfall i brott) får domstolen *antingen* använda den nuvarande villkorliga domen utan betryggande övervakning och utan möjlighet till närmare föreskrifter om den dömdes livsföring, med det resultat som den nuvarande stora återfallsprocenten utvisar, *eller också* döma till frihetsstraff: ungdomsfängelse, fängelse eller straffarbete, respektive för de yngre åldersklasserna tvångsuppfostran på Bona. Genom att passera ungdomsanstalter komma de dömda — i regel efter ett års frihetsberövning — i åtnjutande av den i ungdomsfängeslagen reglerade eftervården i frihet. I ogynnsamma fall får alltså ett uppskov med lagens ikraftträdande till följd *antingen* att villkorligt dömda på grund av bristfälligt omhändertagande återfalla i brott och sålunda falla det allmänna till last även ekonomiskt, då det nu blir nödvändigt att utkräva frihetsstraff, *eller också* att personer, särskilt unga lagöverträdare dömas till frihetsstraff, där ett omhändertagande i frihet enligt den nya lagen skulle varit tillräckligt. Även i detta fall inträder alltså en ekonomiskt ogynnsam effekt för det allmänna, som exempelvis kan bli nödsakat utvidga de nuvarande ungdomsanstalterna genom dyrbara nyanläggningar, vilka annars varit onödiga. På detta sätt kommer utan minsta tvivel det av sparsamhetshänsyn föranledda uppskovet med lagens ikraftträdande att i olika avseenden hava till följd statens belastande med onödiga utgifter. Men ännu viktigare är givetvis att de av riksdagen prövade och godkända åtgärderna för ett effektivare bekämpande av kriminaliteten i samhället, särskilt ungdomsbrottsligheten, uppskjutas på obestämd tid. Inför dessa olägenheter, som vi äro benägna att betrakta såsom verkligt betydande, synes man böra göra allt för att snarast möjligt sätta lagen i kraft. Enligt vår mening är det också lika möjligt att, även utan skyddskonsulenter, nödtorftigt genomföra den nya lagens omhändertagande av de villkorligt dömda, som det faktiskt visat sig möjligt att utan skyddskonsulenter genomföra ungdomsfängeslagens eftervård.

I själva verket hålla vi före att det måste vara lättare att tills vidare reda sig utan skyddskonsulenter vid tillämpning av den nya villkorliga domslagen än vid eftervården av dem som på prov utskrivits från ungdomsanstalt. Lagen om villkorlig dom har nämligen till domstolarnas hjälp öppnat möjlighet för anlitan av vissa frivilliga arbetskrafter, vilka under förutsättning av en god samhällsanda böra kunna bli mycket betydelsefulla. De domstolar som så önska äga nämligen, varje domstol för sig eller i förening med annan domstol, tillsätta en övervakningsnämnd om minst tre ledamöter, vilka naturligtvis komma att tagas bland personer med

socialt intresse och praktisk erfarenhet. På denna nämnd ankommer i så fall att medverka vid den villkorligt dömdes omhändertagande; den äger i domstolens ställe under prövotiden meddela alla erforderliga föreskrifter rörande den villkorligt dömdes livsföring och kommer, var inom sitt område, då några skyddskonsulenter ej finnas, att utöva den erforderliga konsulentverksamheten. Med det intresse man har anledning förvänta från domstolarnas sida särskilt för genomförande av rationella åtgärder för ungdomsbrottslighetens bekämpande, kan det icke råda något tvivel om att domstolarna komma att sätta in all energi för att erhålla goda övervakningsnämnder. Icke heller tvivla vi på att det skall finnas kunniga och dugliga personer som vilja ställa sig till förfogande för de oavlönade förtroendeuppdrag det här är fråga om. Det är sant att uppdraget blir mera betungande utan stödet av skyddskonsulentorganisationen än med denna. Å andra sidan slås den ensamme skyddskonsulentens arbetsuppgifter inom ett stort distrikt ut på ett så stort antal övervakningsnämnder, att arbetsbördans ökning för var och en av dessa ej kan bli allt för betydande. Där den kunde antagas bli märkbar, står det domstolen öppet att kompensera stegringen genom att exempelvis insätta ytterligare en ledamot i nämnden.

Vid sidan om övervakningsnämnderna disponera domstolarna vid den nya lagens tillämpning, såvitt angår ungdomsbrottsligheten, över ännu ett hjälporgan, nämligen barnavårds- respektive ungdomsnämnderna. I sådana fall då skyddsuppfostran finnes vara lämpligaste reaktionsformen äger sålunda enligt den lydelse lagen om villkorlig dom erhöi i riksdagen, 8 §, domstolen överlämna åt barnavårds- eller ungdomsnämnd att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för sådan uppfostran. Genom denna bestämmelse i förbindelse med den väsentliga utvidgningen av lagens tillämplighetsområde erhålla domstolarna i vida större utsträckning än för närvarande är fallet möjlighet att tillgodogöra sig den reformerade skydds- uppfostringsverksamheten beträffande ungdomliga lagöverträdare. För denna stora del av den nya lagens verksamhetsfält föreligger icke något behov av biträde av skyddskonsulent.

Även en annan straffrättsreform som varit avsedd att träda i kraft den 1 juli 1940 har måst uppskjutas, nämligen den nya lagstiftningen av 1937 om förvaring och internering i säkerhetsanstalt. Ur besparingssynpunkt har ett uppskov med ikraftträdandet av denna lagstiftning en helt annan karaktär än ett uppskov med lagen om villkorlig dom. Medan denna senare, med hänsyn till det av densamma föranledda, minskade anstaltsbehovet, i längden medför betydande besparingar för statsverket, i det att kriminalvård i frihet alltid är ojämförligt mycket billigare än anstaltsvård, så medför den nya interneringslagen behov av ökat anstaltsutrymme. Vid dessa förhållanden synes det i nuvarande läge tyvärr ofrånkomligt att dröja med interneringslagens ikraftträdande, medan villkorliga domslagens ikraftträdande i sig självt får betraktas som en besparingsåtgärd.

Med hänsyn till vad ovan anförts finna vi olägenheterna av ett ytterligare uppskov med ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom vida överväga olägenheterna av att låta lagstiftningen träda i kraft utan samtidigt genomförande av skyddskonsulentorganisationen. Vi få därför hemställa,

att riksdagen, enligt närmare av vederbörande lagutskott utformat förslag, måtte besluta att den nya lagstiftningen om villkorlig dom och därmed sammanhängande ämnen skall träda i kraft den 1 juli 1940.

Stockholm den 17 januari 1940.

Ruben Wagnsson.

William Linder.

Gustaf Velandér.
